

Lite grundläggande om Internet

- 1. Bakgrund**
- 2. Möjligheter med Internet**
- 3. Att hitta på nätet**
- 4. Övrigt**
- 5. Övningar**

1. Bakgrund

Internet är inte detsamma som IT

IT står för informationsteknik. Begreppet syftar oftast på modern *digital* teknik såsom datorer, mobiltelefoner och *Internet*. Digital teknik har blivit så billig och bra att den för många erbjuder det effektivaste IT-hjälpmidlet. Modern IT ger också hitintills oanade möjligheter till kommunikation och automatisering av rutinuppgifter. Förutsättningen för många funktioner är att det finns en förbindelse med omvärlden. Internet kan användas för att åstadkomma en sådan förbindelse.

Detta är Internet

Internet är de datorer och datornät som kopplats ihop till ett globalt datornät, där alla kan kommunicera med alla.

- All information som kan finnas i en dator kan också skickas över Internet.
- Ingen enskild organisation bestämmer över Internet, men stora grupper av användare samarbetar för att utveckla Internet.

Oftast ansluter man sig till Internet genom ett telefonnät. Idag är det främst själva anslutningen (teleräkningen + abonnemang) som kostar pengar. Inom kort kommer kostnaden troligen att påverkas av vad man använder sin anslutning till.

Internet har mognat under mer än 25 år i universitetsvärlden, men fick sitt genombrott 1994 när WWW (world wide web) och programmet Mosaic gjorde det lätt att använda nätet.

Lite grundläggande om Internet

Hur kopplar man upp sig på Internet?

Man behöver någon form av avtal med Internetleverantör (ex Telia, Comhem, Tele2, Glocalnet etc, etc). Tidigare var snabba uppkopplingar, s.k. bredband, dyrt och det var uteslutande företag, organisationer och skolor som hade möjlighet att skaffa det medan hemmaanvändarna anslöt sig till Internet med modem. Detta håller dock på att ändras, i takt med att allt fler hushåll får tillgång till bredband ökar Internetanvändningen i hemmet. Ju fortare det går, desto roligare är det att surfa.

Grunden för kommunikation

Klienten måste tala samma språk som servern.

För att du ska kunna ta del av information, t.ex. ett dokument, som finns ute på nätet, krävs dels att din egen dator har ett *klient*-program som kan beställa dokumentet, dels att ett *server*-program på datorn, där dokumentet finns, kan ta emot beställningen och skicka dokumentet till klientprogrammet som slutligen visar upp det för dig. För att klienten ska kunna beställa dokument av servern så måste de kunna "tala" med varandra. Med tanke på att det finns många olika sorters datorer på Internet så är det inte självklart att alla datorer förstår varandras meddelanden. Därför finns det regler för hur meddelanden ska se ut. Dessa regler kallas *protokoll*.

Lite grundläggande om Internet

---

2 Möjligheter med Internet

Det finns många olika tjänster som Internet kan utföra. För var och en av dem finns speciella protokoll - regler för hur tjänsterna skall hanteras - och program som kan protokollen: klientprogram.

Elektronisk post

Skicka brev och datafiler till andra genom datorn. E-mail och datorpost är andra namn för samma sak. E-posten används även för distribution av sändlistor. Det är gruppbrevväxlingar kring något ämne, där alla intresserade får alla brev.

Diskussionsgrupper - News

Läs och skriv lappar på Internets anslagstavlor, newsgrupperna. Där förs fria diskussioner inom tusentals avgränsade ämnesområden. Till varje newsgrupp hör dessutom en lista med svar på de vanligaste frågorna inom ämnet. Listan kallas FAQ (Frequently Asked Questions).

Gemensamma arkiv

Hämta eller lämna datafiler t ex dokument. Stora mängder program, texter och bilder finns att hämta, och du kan dela med dig av dina filer utan att behöva kopiera en enda diskett! Ett vanligt protokoll för filöverföring heter FTP. Den kryptiska beteckningen FTP betyder *File Transfer Protocol*, och är alltså den tekniska termen på ett protokoll för filöverföring, d.v.s det regelverk som datorerna som är inblandade i transaktionen måste följa. Man kan fråga sig varför vi vanliga användare måste utsättas för sådan teknisk jargong¹, men dessvärre har förkortningen FTP kommit att användas inte bara för protokollet, utan även för de program (s.k. FTP-klienter) som används, ja *FTP är synonymt med filöverföring*. Så om någon ber dig "ftp:a ner" en fil betyder detta inget annat än att du på något sätt ska flytta filen från en dator till en annan.

Distansarbete

Med Internet som medium och ett lämpligt klientprogram som verktyg kan du arbeta mot avlägsna datorer hemmavid eller på någon annans kontor. Exempelvis kan du logga in på och använda en annan dator (var som helst i världen) med hjälp av protokollet telnet. Datorn måste förstås vara igång.

---

¹ Präglar tyvärr hela IT världen – teknikerna har fått styra alltför länge - kanske kan vi ändra på det i framtiden...

Lite grundläggande om Internet

Det sociala Internet

De flesta har hört talas om chat, som är Internets textbaserade "heta linjen". Inte alla vet att man även kan ringa över nätet, med både ljud och bild! Man kan också spela spel över nätet, och träffa folk i virtuella världar. Detta gör nätet till en enorm mötesplats och kommunikationskanal

Radio, TV och mera

Som framgått tidigare kan ljud, bild, text och faktiskt även rörelse föras över blixtsnabbt mellan Internetanslutna datorer i hela världen. Tekniken är under utveckling, men en del kan du själv få vara med om redan nu.

World Wide Web

På Internet kan du läsa och själv publicera webbsidor som den du just läser. *Klientprogrammen* för World Wide Web (t.ex. Netscape, Internet Explorer, Opera) kallas för webbläsare. De känner till de flesta protokollen, så via webben kan man tillgodogöra sig nästan allt som finns på Internet!

Det kommer mera...

Hela tiden dyker det upp nya användningsområden för Internet. Det utvecklas nya tekniker och nya program, och de sprids snabbt över nätet. Bland de tekniker som väntas inom den närmaste tiden kan nämnas betalsystem, samarbetsprogram samt standardiserade katalog och kalenderprogram som gör att användningen av datorn kan bli allt mer anpassad för det egna behovet.

Lite grundläggande om Internet

---

3 Att hitta på nätet

Att hitta intressanta saker på Internet är inte svårt. Att däremot hitta just det man behöver kan vara riktigt knepigt. Här beskrivs de viktigaste metoderna!

Lär dig webbläsaren!

Oavsett vad man söker, så är nog en webbläsare det smidigaste hjälpmedlet. I menylisten på de flesta läsare finns många nyttiga funktioner:

Hem-knapp

Knappen pryds ofta av ett litet hus. Du kan ställa in din webbläsare så att hemknappen bläddrar fram en *portal* eller din organisations hemsida, vilken vanligtvis har många länkar till sidor som är intressanta för just dig.

Bokmärken / Favoriter

När du hittar en bra webbplats ger du "Lägg till Favorit"-kommandot. Då kan du senare hitta tillbaka genom att välja platsens namn i den menyn.

Navigationsmeny

Färdiga bokmärken till några populära webbplatser, kataloger och söktjänster (se nedan).

Lär dig hur adresseringen fungerar!

Allting på Internet har en adress. Användarna har e-postadresser, webbsidor har sina adresser (URL - *Uniform Resource Locator* som är en form av pekare som märker ut en adress och sättet att kommunicera med den.) och alla datorer har också en egen adress; en IP-adress. Om du fått veta en adress till någonting så går det mycket snabbt att hitta rätt. Bara du kan skriva in den något underliga adressen korrekt. Datorerna klarar inte av stavfel i adresser! Här nedanför ser du en schematisk e-postadress.

```
fornamn.efternamn@foretaget.se  
användarnamn@organisation.toppdomän
```

Webbadresser är uppbyggda på följande sätt

```
http://www.skolverket.se/skolnet/smultron/navigera.htm  
protokoll://uppslagen ip-adress/sökväg/filnamn.typ
```

Lite grundläggande om Internet

Söktjänster

Med hjälp av nyckelord som beskriver det du söker, kan en dator leta åt dig. Vissa av dessa så kallade sökmotorer är mycket snabba om de varit smarta med att indexera de tillgängliga uppgifterna. Resultatet är oftast en lista med förslag (länkar till relevanta webbsidor). Det finns många olika sökmotorer som tillåter dig att söka på ofullständiga adresser och eller områden. En bra sökmotor på svenska heter Google (<http://www.google.com>)

Prenumerationer

Du har säkert flera prenumerationer på dagstidningar, nyhetsbrev av olika slag. Det är ju med hjälp av sådant man hittar annonser, nyhetsnotiser och evenemang inom sitt eget närområde och intresse. Med digitaltekniken kan man skraddarsy sin omvärldsbevakning långt mer än någon specialtidning klarar av. Det finns allt från avancerade agentprogram² till webbkanaler och enkla elektroniska nyhetsbrev.

Surfa inte om du vet vad du vill hitta!

Den vanligaste sättet att hitta saker på Internet kallas för att surfa: Att följa länkar som verkar spännande, som leder till andra spännande länkar, som leder till ---. Metoden är trevlig men har nackdelen att man inte vet vad man kommer att hitta innan man hittat det.

---

² En programmerad tjänst/program som arbetar i flera steg t ex som en sökrobot, nära besläktat med vad som även kallas AI (Artificiell Intelligens) inom IT området.

Lite grundläggande om Internet

---

4 Övrigt

Vilka regler gäller?

Ingen bestämmer över Internet, men det finns ett fungerande samarbete mellan dess användare. Som i alla sammanhang gäller det att vara vänlig och hänsynsfull. Det senare innebär på Internet till exempel att vara kortfattad och inte belasta nätet i onödan. Nätetiketten kallas netiquette

Säkerhet och handel

Man kan inte helt förlita sig på att alla datorer på Internet levererar alla meddelanden snabbt, felfritt och utan att tjuvläsa. Hackers och *virus* kan också utnyttja Internet...

Men det finns metoder för att skydda sig. Det finns bra *antivirusprogram* och har man bredband och ständigt är uppkopplad mot nätet finns *brandväggar* som kan skydda datorn mot intrång utifrån. Exempelvis kan man med hjälp av bl.a. *kryptering* kontrollera att rätt person får meddelandet, och att bara han/hon förstår det. Därför vågar fler och fler göra affärer på Internet.

Problem?

Internet ger oss nya fantastiska möjligheter, det är spännande och ibland till och med nyttigt. Men avancerad ny teknik som denna leder ofelbart till vissa problem. Lider du av informationsstress, vilsenhet, teknostress, eller dålig ekonomi så är du inte ensam!

Lite grundläggande om Internet

Handikappanpassning

Internet borde faktiskt vara ett fantastiskt hjälpmedel för handikappade. Digital teknik kan ju anpassa informationen till konsumenten. Till exempel genom att visa extra stora tecken på webbsidorna för synsvaga, eller kanske läsa upp texten med hjälp av ett talsyntesprogram. För att detta ska fungera krävs emellertid att de som producerar program och publicerar information tänker efter litet. Webbsidor där texterna bakats in i bilder kan till exempel inte enkelt läsas av synskadade.

Senioranpassning?

Här har vi inom Seniornet en uppgift som påtryckare. Vilka krav ställer vi för att ta till oss tekniken så att vi kan leva med och vara drivande för utvecklingen? Våra myndigheter, banker etc går entydigt i en alltmer internetbaserad riktning. 24-timmarsmyndigheten är bara ett exempel. Diskutera sinsemellan och med oss. Varför inte lämna dina åsikter på Seniornet Swedens diskussionforum! (www.seniornet.se)

Lite grundläggande om Internet

---

5 Övningar

Här följer ett antal uppgifter, som du bör kunna utföra eller besvara med hjälp av Internet efter att ha dels ha läst om detta dokument och dels övat vid våra datorer. Kom ihåg rullgardinsmenyerna och avsnitt 3 om att hitta!

1. Om E-post
  - a. Leta rätt på e-postadressen till en släkting eller vän.
  - b. Skicka honom/henne en kort hälsning!
(Om inte annat kan du skicka till seniornet.danderyd@telia.com)
2. Nästa helg ska du resa till London, eller hur?
  - a. Tag reda på vilka musikalerna som går då
  - b. Vad det kostar att komma in
3. Du kan tänka dig gå på bio i kväll på din favoritbiograf
  - a. Vad visar de ikväll
  - b. Finns det biljetter
  - c. Boka biljetter
4. Anta att du ska skriva ett specialarbete om Estland. Leta rätt på, och skriv ut litet bra information om situationen i landet. (Byt eventuellt till något ämne som intresserar dig mer.)
5. Det finns gott om referenslitteratur på Internet. Visa att du kan hitta och utnyttja sådan genom att besvara följande.
  - a. Vad betyder det engelska ordet browse?
  - b. Vad heter det på franska?
  - c. Vilket djur syns på den mexikanska flaggan?
6. Skådespelerskan och sångerskan Madonna, liksom de flesta andra idoler, finns väl dokumenterad på Internet.
  - a. Vilka filmer har Madonna (alternativt en annan idol) deltagit i?
  - b. Innan du går och köper Madonnas senaste skiva kanske du vill höra ett smakprov. Hämta en ljudfil och försök lyssna på den. (På vissa datorer kan detta vara besvärligt.)
7. Hur är en epost-adress uppbyggd?